

FINANSTILSYNET

THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Utfordringer for finansnæringen.

Finanstilsynsdirektør Bjørn Skogstad Aamo

Sparebankforeningens medlemsmøte
MOLDE 14. OKTOBER 2010

Hovedpunkter

- INNLEDNING – FINANSKRISEN SOM BAKTEPPE
- OMDØMME OG TILLIT
- OPPFØLGING AV RÅDGIVNING OG SALG
- FORSVARLIG BOLIGLÅNSPRAKSIS
- NY TILSYNSORGANISERING I EUROPA
- NYE KRAV TIL KAPITAL OG LIKVIDITET
- INNTJENING OG SOLIDITET
- LITT OM STRUKTUR
- OPPSUMMERING

INNLEDNING – finanskrisen som bakteppe (1)

Den internasjonale finanskrisen viste svikt både i privat kredittpraksis og offentlig regulering og tilsyn. Lehman Brothers fall avslørte svært sårbar likviditet og liten tillit mellom bankene, ikke minst i Europa. Også for norske banker viste likviditetsforsyningen seg sårbar.

Internasjonalt og i mange land var det krise også for regulering og tilsyn:

- Store deler av det finansielle systemet utenfor regulering og tilsyn
- Vesentlig risiko ikke dekket av kapitalkrav og store deler av egenkapitalen kunne ikke bære tap.
- Undervurdering av likviditetsrisiko i institusjoner og markeder
- Tapsnedskrivninger ikke tilstrekkelig fremadskuende og for lave til å dekke forventede utlånstap

Anført av G-20-lederne og EU, står vi foran store reformer i internasjonalt regelverk for kapital og likviditet og i organisering av finansielt tilsyn.

INNLEDNING – finanskrisen som bakteppe (2)

- Med unntak for likviditet, kan en ikke si at norsk finansnæring har opplevd noen krise. Norske reguleringer og tilsyn har vist seg robuste. Norge var det eneste OECD-land som ikke trengte forbedre innskuddsgarantien eller innføre generelle garantier.
- Fordi markedets krav til egenkapital økte dramatisk i løpet av 2008/2009, var etableringen av Statens Finansfond våren 2009 nødvendig for tilliten og for å sikre bankenes utlånsevne.
- God inntjening, nødvendig prioritering av egenkapital og emisjoner gjør at bare 2 mrd av Finansfondets 50 mrd er i bruk.
- Markedet vil neppe bli som før. Nye, strengere regler vil også måtte omfatte Norge, både fordi markedet og fordi EØS-avtalen krever det. Reglene skal gjennomføres i en periode som kan bli preget av svak økonomisk vekst og fortsatt lave renter.

OMDØMME OG TILLIT

- På grunn av god kapitalkvalitet og Bankenes Sikringsfond var innskytternes tillit til norske banker gjennomgående god.
- Etter at bytte-ordningen og andre likviditetstiltak fikk virke, ble bankenes rolle som kredittgivere til husholdninger og bedrifter i 2009 raskt normalisert (i nevnte rekkefølge!).
- Når det gjelder forsvarlig bankdrift og belønnings-systemer har det vært urettferdig når enkelte kritikere har satt norske banker i bås med det en har sett i USA og enkelte andre land.
- Lånefinansiering av sammensatte og kompliserte spareprodukter, som kundene tjente lite på og bankene svært mye, finnes det ikke noe forsvar for.
- I salg og rådgivning kan bankene bare gjenvinne tilliten gjennom en langsiktig og systematisk satsing på kompetanse, kvalitet og etikk.

Forbruker- og investorphensyn

- Ny verdipapirhandellov fra høsten 2007 bygd på MiFID direktivet, ga bedre grunnlag for å stille krav om at rådgiving og salg må ha fokus på produkter som var egnet for kjøperne.
- Etter oppdrag fra Finansdepartementet ble forhold omkring sammensatte produkter undersøkt i 2007. På denne bakgrunn frarådet Finanstilsynet bankene å lånefinansiere slike produkter og lånetilbudene stoppet fra februar 2008.
- 14 stedlige tilsyn i 2008 for å følge opp verdipapirforetakenes rådgiving. Flere inndragninger av konsesjon samt kritiske merknader til Acta og DnB NOR (2009) ga signaler om behovet for bedre standard.

Forbruker- og investorphensyn - tiltak i 2010

- Kartlegging av omfanget av bankenes investeringsrådgiving for 2009 og 2010, både i forhold til type produkter og volum, er gjennomført i september.
- Materialet studeres nå. Basert på kartleggingen, vil Finanstilsynet foreta detaljerte stedlig tilsyn hos 6-8 banker for å se til at rådgivingsprosess og produkttilbud, tilfredsstiller verdipapirhandelens krav.
- Nye EU-retningslinjer for PRIPs (Packaged Retail Investment Products) med informasjonskrav bygd på UCITS-direktivet – grunnlaget for verdipapirfondreguleringen – vil gi enhetlige krav, inkludert forsikring. Finanstilsynet har startet forberedelsene til slike nye, enhetlige krav for det norske marked.

Retningslinjer for boliglån

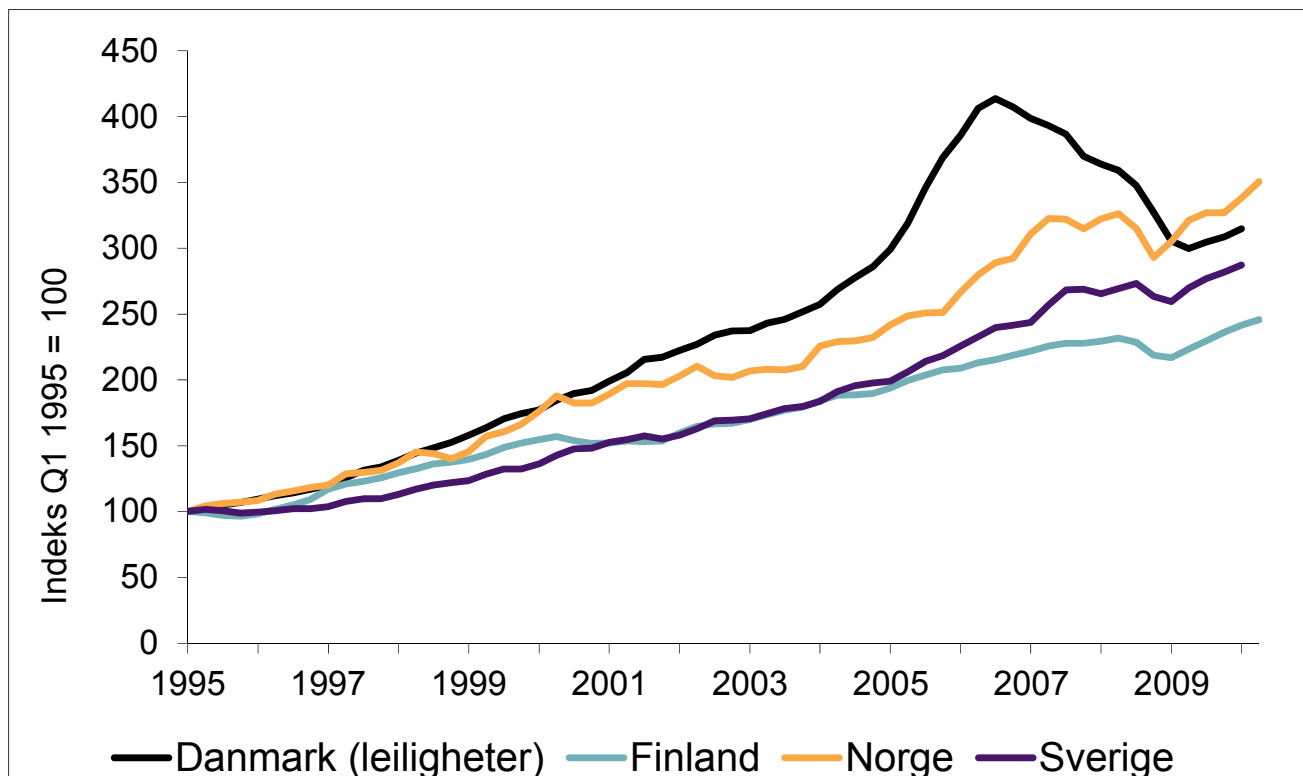
- Bankenes utlån til husholdninger = 60 % av utlån til publikum
- 90 % av utlån til husholdninger = utlån med pant i bolig
- **Tilsynets retningslinjer (mars 2010):**
  - Banker skal ha sikker informasjon om låntakers inntekt og formue
  - Total gjeld ikke større enn 3x samlet brutto inntekt
  - Krav om beregning av kunders likviditetsoverskudd
  - Lån normalt ikke overstige 90 % av boligens markedsverdi
  - Avvik fra normer: formell tilleggssikkerhet eller særskilt vurdering
  - Rapport til bankens ledelse/styre om overholdelse av retningslinjer

Retningslinjer for boliglån - oppfølging

- **Undersøkelse av retningslinjer i de 30 største bankene**
  - 20 oppgir endring i retningslinjer, ingen varsler at de ikke vil følge opp. Prosess, maks belåningsgrad, formell tilleggssikkerhet, avdragskrav mv synes å falle plass
  - Halvparten utarbeidet styre- eller ledelsesrapporter – her er det rom for forbedring
- **Videre oppfølging:**
  - Bred boliglånsundersøkelse utsendt 1.oktober. Faktiske utlån i de 30 største + noen mindre banker. Resultater tidlig i 2011.
  - Gjennom inspeksjoner i 2011 vil bankenes etterlevelse av retningslinjene bli fulgt opp.

Nordisk boliglånsundersøkelse - priser

- Økning i husholdningenes gjeldsbelastning
- Høy belåningsgrad
- Ulikheter
  - Mange som eier egen bolig i Norge
  - Flytende rente i Norge og Finland

Reform av europeisk finanstilsyn

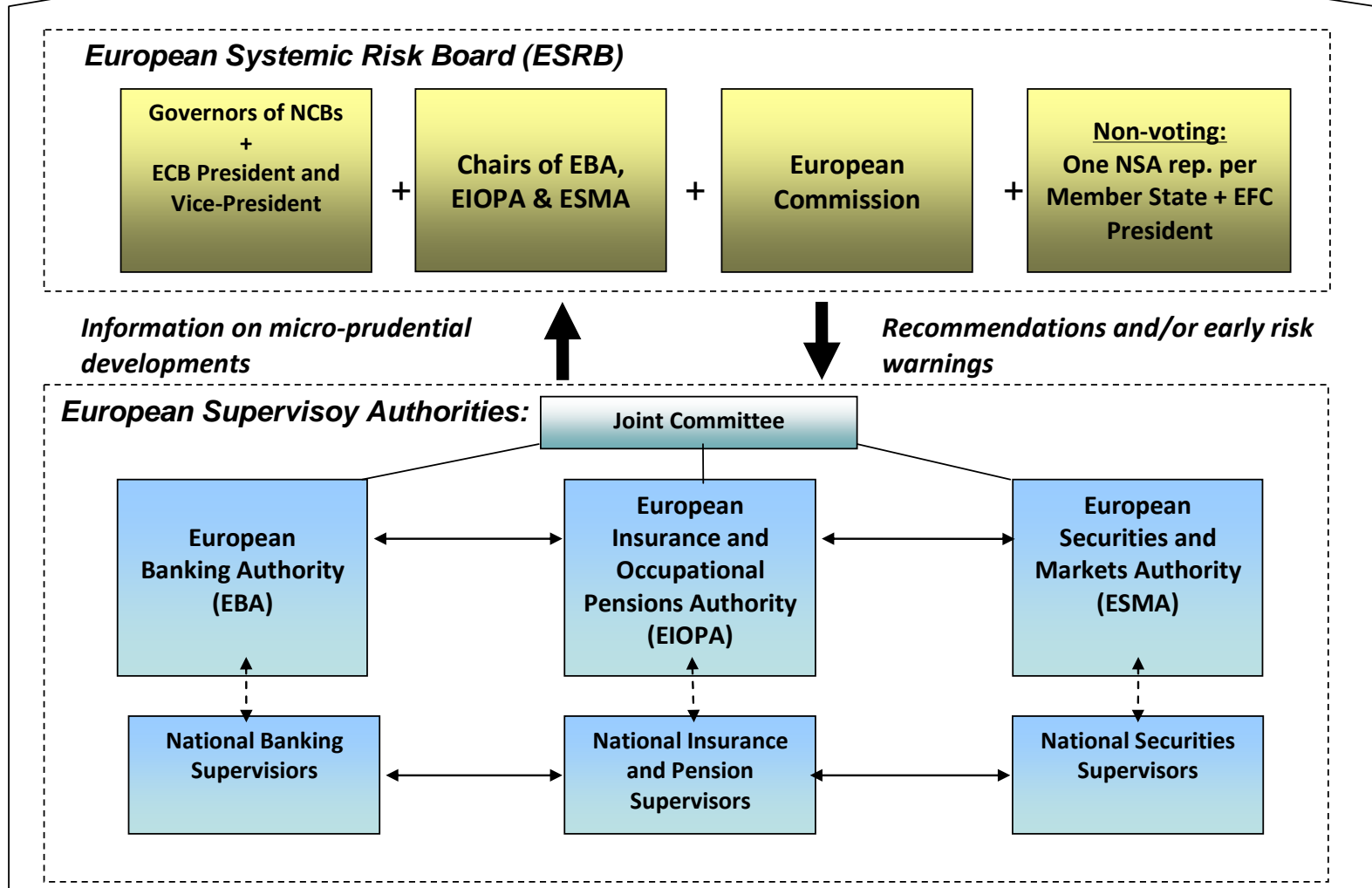
Krisen ble i Europa møtt med nasjonale redningstiltak.

Det er nå vedtatt nye europeiske tilsynsorganer fra 01.01.2011:

- **European Systemic Risk Board (ESRB):**
  - Overordnet ansvar for makroøkonomisk overvåking av systemrisiko – finansiell stabilitet.
  - Ledelse og sekretariat i ECB. Sentralbanksjefer fra 27 medlemsland + ledere for EU tilsynsorganer og deltakere fra nasjonale tilsyn (m.fl.)
  - *Ad hoc plass for EØS-EFTA land som Norge (Norges Bank og Finanstilsynet).*
- **European Supervisory Authorities (ESAs):**
  - Felles tilsynsstandarder og forbedret tilsyn bl.a. med grensekryssende virksomhet gjennom tre nye EU institusjoner:
  - European Banking Authority (EBA), European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA), European Securities and Markets Authority (ESMA) (avløser CEBS, CEIOPS og CESR)
  - *Finanstilsynet fra Norge og fra andre EØS-EFTA land som faste observatører*

Tilsynssystemet i EU

European System of Financial Supervision (ESFS)

Vedtatte endringer i EU-direktivene

- Basert på vedtak i Baselkomiteen og EU bestemte Finansdept, 21.12. 2009 å videreføre "gulvene" slik at banker som beregner kapitalkrav med interne modeller må ha kapital på minst 80 % av kravet etter Basel I -regler.

EU-direktivene CRD II og CRD III i kraft fra utgangen av 2010:

- i) Reviderte krav til kvalitet på ansvarlig kapital ved hjelp av maksimalgrenser for hybridkapital og overordnede krav til egenskaper ved hybrid- og kjernekapital.
- ii) Tydeliggjøring av ansvarsdelingen mellom hjemland og vertsland.
- iii) Styrking av tilsynet med institusjoners likviditet.
- iv) Innstramming i reglene for store engasjementer.
- v) Styrking av bestemmelsene om verdipapirisering (ikke OMF).
- vi) Skjerpede krav ved bruk av VaR-metode ("value-at-risk") i handelsporteføljen.

Forskriftsendringer på kort sikt

- Finanstilsynets forskriftsforslag av 19. mars, omfatter regler om hybridkapital, likviditet (kvalitativt), store engasjementer, har nå vært på høring uten at det er kommet vesentlige innvendinger.
- Omfattende tekniske justeringer (80 sider), men ikke nevneverdige reelle byrder for norske institusjoner fordi vår praksis har vært strengere enn vanlig i Europa ellers. Finansdepartementet ventes å fastsette forskriften i oktober.
- Stortinget har gitt en detaljert lovhjemmel for forskriftsregulering av **godtgjørelser**. Utkast til forskrift gikk på høring i mai og Finansdepartementet har ennå ikke fastsatt forskriften.
  - *Etter min mening bør vi på denne måten befeste moderate norske tradisjoner og sette nødvendige offentlige rammer slik at vi begrenses risiko som kan følge av for generøse og risikoskapende bonusordninger.*

De neste skritt – Basel III

- Økt minstekrav til ansvarlig kapital
- Høyere kvalitet på sammensetningen av ansvarlig kapital
- Utvidet beregningsgrunnlag (risk weighted assets)
- Krav om uvektet egenkapitalandel
- Innføring av to kapitalbuffer
  - Bevaringsbuffer
  - Motsyklisk buffer

Tre kapitalkrav

- 1) $\frac{\text{ren kjernekapital}}{\text{beregningsgrunnlag}} \bullet 100\% \geq 4,5\%$
- 2) $\frac{\text{kjernekapital}}{\text{beregningsgrunnlag}} \bullet 100\% \geq 6,0\%$
- 3) $\frac{\text{ansvarlig kapital}}{\text{beregningsgrunnlag}} \bullet 100\% \geq 8,0\%$

- Ren kjernekapital – høyest kvalitet (aksjekapital og tilbakeholdt overskudd).
- Annen kjernekapital – nest høyest kvalitet

Egenkapitalbevis og nye krav til ren kjernekapital (Core Tier 1)

- Egenkapitalbevis oppfyller ikke alle kravene vedtatt av Baselkomitéen på samme måte som ordinære aksjer
- Dette gjelder særlig kravene om proporsjonal dekning av det første tapet i en institusjon, og om at eierne ved avvikling har krav på den kapitalen som er igjen etter at alle kreditorene har fått fullt oppgjør
- Mange land i EU er opptatt av å sikre interessene til kooperative banker/sparebanker ved behandlingen av de nye reglene
- Etter CEBS' retningslinjer 14. juni 2010 om ren kjernekapital og unntakene der for kooperative/ gjensidige banker og lignende institusjoner, kan egenkapitalbevis inkluderes i den rene kjernekapitalen

Uvektet egenkapitalandel

- Minstekrav til uvektet egenkapitalandel
  - Ikke-risikobasert kapitalkrav
  - Utfordring: beregne institusjoners eksponering (balanse og utenom balanseposter)
- Formål:
  - Begrense gjeldsoppbygging i finansiell sektor (leverage)
  - Redusere problemer knyttet til modellusikkerhet (interne)
  - Redusere risiko for regelverksarbitrasje
- Egenkapital / Eksponering $\geq 3 \%$
  - Banker skal offentliggjøre fra 2015
  - Endelig utforming i 2017
  - Gjøres gjeldende fra 2018

Bufferkapital

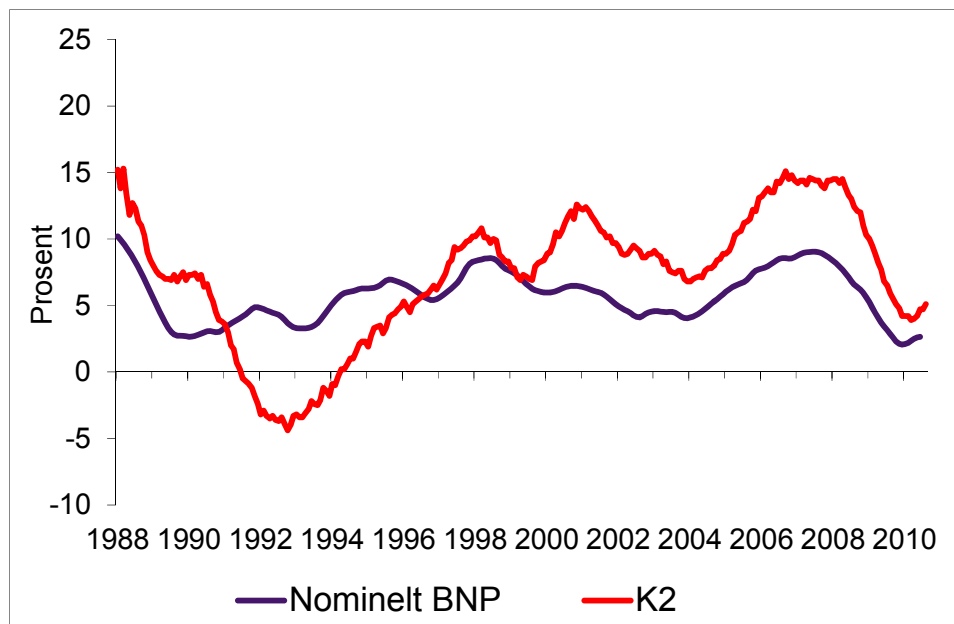
- Konserveringsbuffer – 2,5 %
  - Dekke tap og sikre at ansvarlig kapital ikke faller under minimumskravet, selv i en nedgangskonjunktur
- Motsyklisk buffer – 0-2,5 %
  - Beskytte bankene mot tap som oppstår i en nedgangskonjunktur etter perioder med sterk kredittvekst
- Effekt av bufferne
  - Restriksjoner på utbytte, bonuser og tilbakekjøp av aksjer

Konserveringsbuffer

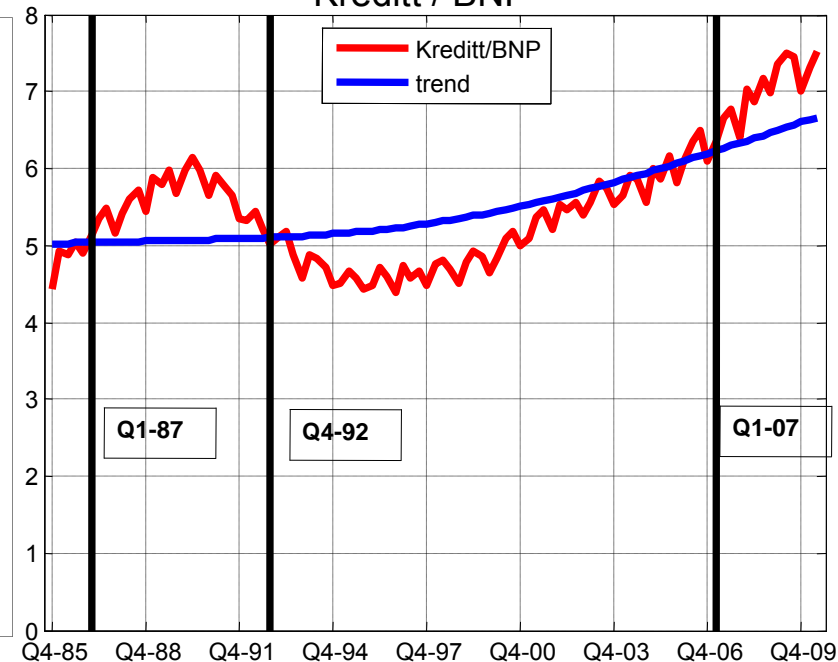
- Ren kjernekapital: 4,5 %
- Konserveringsbuffer: 2,5 %

- Hvis ren kjernekapital $\geq 7,0$ %
→ ingen restriksjoner på utbytte, bonuser, tilbakekjøp aksjer

- Hvis ren kjernekapital $< 7,0$ %
→ restriksjoner på utbytte, bonuser, tilbakekjøp aksjer
Eksempel:
  - Ren kjernekapital $< 4,5 + 2,5/4 = 5.125$ % → ingen utbetalinger
  - 5.125 % $\leq$ ren kjernekapital $< 5,75$ % → max 20 % av overskudd
  - 5.75 % $\leq$ ren kjernekapital $< 6,375$ % → max 40 %
  - 6.375 % $\leq$ ren kjernekapital $< 7,0$ % → max 60 %

Motsyklisk kapitalbuffer

Kredittvekst og vekst i nominelt BNP

Kreditt / BNP

- Restriksjoner på utbytte mv. innføres etter en periode der forholdstall $>$ trend
- Restriksjoner oppheves når forholdstall $<$ trend

Regulering - Likviditet

- Kvalitative krav til styring av likviditetsrisiko
  - Fastsette prinsipper, avklare risikotoleranse, etablere styringsverktøy, utarbeide planer for kriser mv.
- Kvantitative likviditetskrav
  - Liquidity coverage ratio (LCR, innføres 2015) – holde virksomhet i gang under en stressperiode:

$$\frac{\text{beholdning av høykvalitets likvide eiendeler}}{\text{netto kontantutstrømming over 30 dager}} \geq 100\%$$

- Net stable funding ratio (NSFR, innføres 2018) – stabil underliggende finansieringsstruktur:

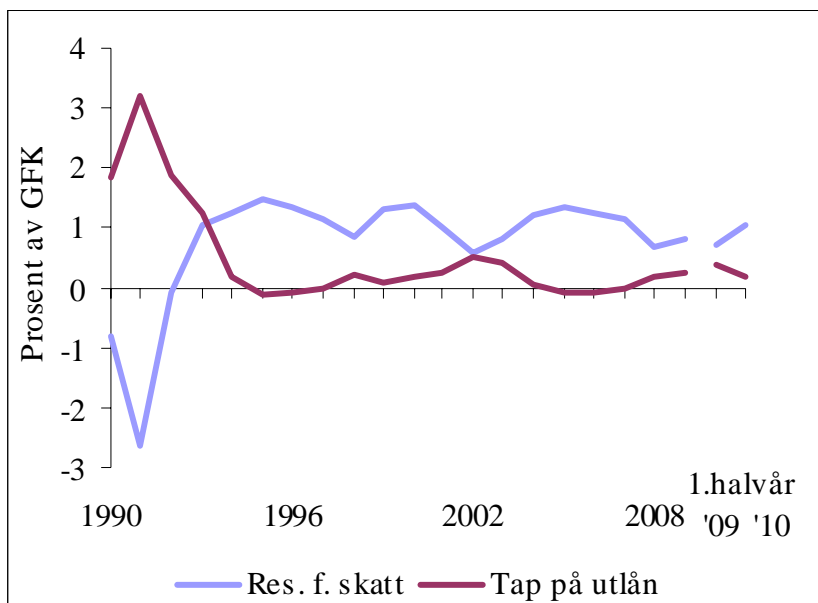
$$\frac{\text{tilgjengelig stabil finansiering}}{\text{krav til stabil finansiering}} \geq 100\%$$

Kort om Solvens II

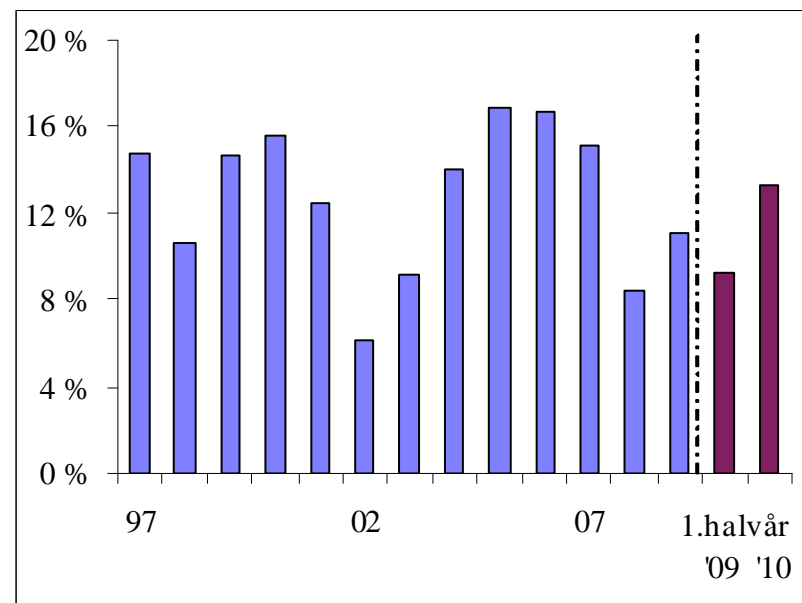
- EU-direktivet for Solvens II er i rute og trer i kraft 01.01.2013. Arbeidet synes lite direkte påvirket av krisen. Kalibreringen vil først skje etter QIS 5.
- Opplysninger om QIS5 er tilgjengelig på nettet og gir god innsikt i prinsippene for Solvens II. Tilsynet har hatt informasjonsmøter med skadeselskap og livsforsikringsselskap som skal delta.
- Norske skadeforsikringsselskap vil kunne møte Solvens II med begrensede utfordringer. For norske livsforsikringsselskap skaper blant annet kravene om verdsettelse av forpliktelsene etter markedsverdi (med renteendringer) flere utfordringer.
- Det er behov for å vurdere tilpasninger i norske virksomhetsregler. Vi må se på mulig styrking av bufferordningene og/eller økt fleksibilitet på annen måte. Når QIS5 foreligger, vil vi kunne si mer om det videre arbeid med dette.

Hvor står vi? - Utvikling i resultat og egenkapitalavkastning

Resultat før skatt

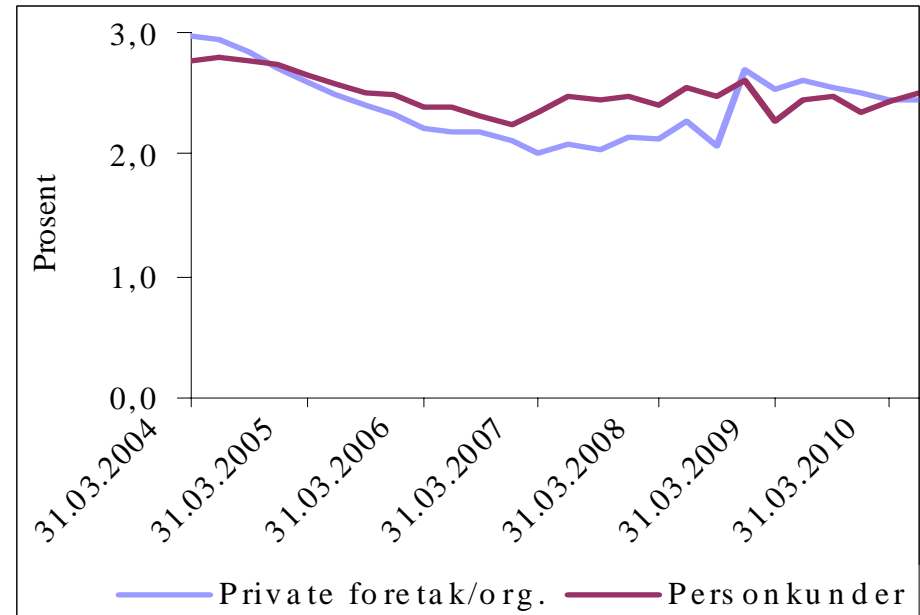
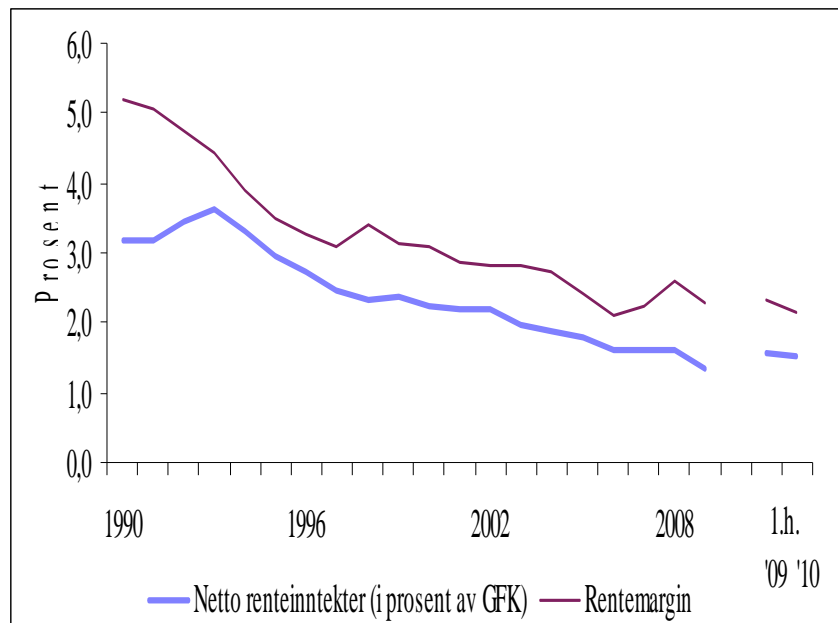
Egenkapitalavkastning

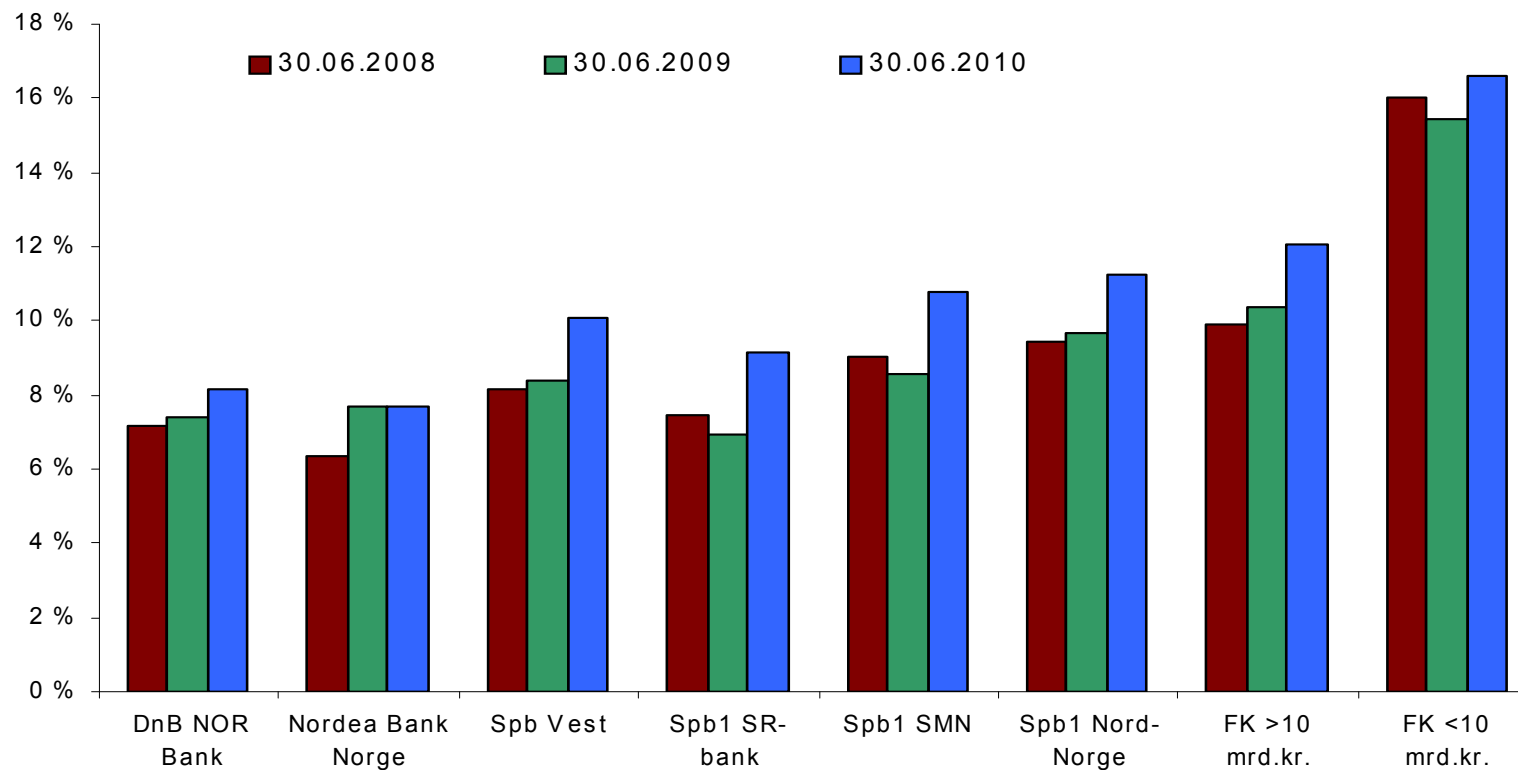

Utvikling i netto renteinntekter og rentemarginer

Rentemarginer til foretak og personkunder

Utvikling i kjernekapitaldekning

Strukturendringer i sparebanknæringen

- Lovendringer sommeren 2009 har bidratt til flere sammenslåinger:
  - Sparebanken Vest og Sauda Sparebank
  - Sparebanken Møre og Tingvoll Sparebank
  - Ringerikes Sparebank, Sparebanken Jevnaker og Sparebanken Gran
  - Sparebanken Sogn og Fjordane og Fjaler Sparebank
  - Høland Sparebank og Setskog Sparebank
  - SpareBank 1 SR-Bank og Kvinnherad Sparebank (ligger til behandling i Finansdepartementet)

Strukturendringer i sparebanknæringen

- Sparebankstiftelser: Det er opprettet sju nye sparebankstiftelser som følge av fusjonene. I tillegg til slike stiftelser kan det påregnes søknader om oppretting av sparebankstiftelser ved konvertering av grunnfondsmidler til egenkapitalbevis.
- Fordeling av overkurs i sparebanker: høringsfristen gikk ut 1. oktober, det ventes avklaring i høst.
- Omdanning av sparebanker: SpareBank 1 SR-Bank har varslet en mulig omdanning til aksjebank. Finanstilsynet avventer en eventuell søknad. Det må forventes grundig behandling i Finansdepartementet.

OPPSUMMERING

- Norske banker har nå tilfredsstillende inntjening og soliditet.
- Utfordringene for livsforsikringsselskapene er større, særlig knyttet til de nye Solvens II-reglene.
- De nye internasjonale reglene for likviditet reiser enkelte utfordringer for norske banker, men de bør likevel være håndterlige. Det arbeides fortsatt med presiseringer av hvordan regelverket skal forstås.
- Noe strengere regelverk for kapital i Norge og at bankene har brukt gode resultater til å styrke egenkapitalen, gjør at norske banker allerede nå vil kunne møte de nye grunnkravene til kjernekapital.

OPPSUMMERING

- Kravet om en konserveringsbuffer på 2,5 prosent gjør det nødvendig at bankene fortsatt benytter en vesentlig del av sine overskudd til å styrke egenkapitalen.
- EU-kommisjonens oppfølging (CRD IV) av Basel III-reglene er nå ventet i mars. Finanstilsynet vil vurdere konsekvensene av de nye internasjonale reglene for norske lover og regler og gi en tilråding til Finansdepartementet i 2011.
- Utgangspunktet for våre vurderinger er fortsatt at vi i hovedsak bør kunne følge de nye internasjonale kapitalreglene, mens vi vil vurdere om enkelte krav på likviditetsområdet bør komme **før** 2015.
- ***Summen av nytt regelverk reiser administrative utfordringer både for bankene og for Finanstilsynet.***